

PEKKA JUNTTI

VILLI-
KOIRA

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Ensimmäisen osan aloittava runo on James Thomsonin runoelman *The Seasons* ensimmäisestä osasta *Winter*. Sen sekä kolmannen osan aloittavan lainauksen Janetta Philippsin runosta *Song of Ariel* on suomentanut Matti Nikkilä.

Sivun 17 lainaus on Esther Birdsall Darlingin kirjasta *Baldy Of Nome*.

Toisen osan alun lainaus on Pierre Louis Moreau de Maupertuis'n teoksesta *Maupertuis: La Figure de la Terre*, jonka ovat suomentaneet Osmo Pekonen ja Marja Itkonen-Kaila.

Sivun 48 lainaus on Jørgen Brønlundin päiväkirjasta, Tanskan kuninkaallinen kirjasto, Kööpenhamina. Tekijän oma suomennos.

Sivun 164 laulun sanat on lainattu Talonpoika Lallin kappaleesta *Villikoira*, joka pohjautuu tähän romaaniin. Lalli Mustakallio, Sompoka Records.

Sivulla 314 esiintyvän virren sanat ovat Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirjan virrestä 240.

Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahasto ja Otavan Kirjasäätiö ovat tukeneet tämän teoksen kirjoittamista.

Copyright © Pekka Juntti ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-41396-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

Saimille, Eelikselle ja Juholle
Ilman teitä ei mitään

Haistaa pihkan, koppelon jätökset hylätyssä kiepissä, taimistossa urakoivan hirvisonnin pistävän katkun. Tuntee rakeet varpaidensa välissä, nälän kouraisun, jäätyvän ilman kirsussaan. Näkee jättiläisten kaatuvat varjot, puiston naavaiset sormet, vaarojen mustat seinät, tuiskun kyyryyn painamat koivikot kuin kalutun hirvaan valkeat kylkiluut ja kuun valossa kylpevän aukean, jonka pintaa liukuu ketun varjo. Kuulee helmipöllön puputuksen, nuokkuvien tiaisten sirahdelut, kuusikossa puittavan näädän, tuulen, joka haukottelee vielä korkeimmissa latvoissa, ja oman hengityksensä, askeltena tasaiset tussahdukset lumessa, askelten, jotka ovat kotoisin iäisyyksien takaa, menossa yhtä aikaa ei minnekään ja kaikkialle. Juoksee läpi jääkansien, yli kumpujen, seurailee jäätynyttä puro-uomaa, jonka alla ahvenet ja harjukset jurottavat. Askeleet kahahtavat, uudestaan, yhä uudestaan, liittää läpi iäisyyden, muuttuu osaksi sitä, sulautuu valkoiseen avaruuteen. Haihtuu.

I

*Missä kuulaat Niemen haltiavuoret kohoavat,
ja ruusuja ympärillään,
Tengeliö virtaansa juoksuttaa.*

– JAMES THOMSON, 1740

Samuel

Kolmas päivä

Olen syntynyt kolmesti ja siihen se jää. Näissä nurkissa löyhyy kuolema.

Ensimmäisen kerran synnyin yhdeksäntoista vuotta, neljä kuukautta, seitsemän päivää ja kuusitoista tuntia sitten. Olen laskenut kämppäkirjan takasivuille, on ollut aikaa.

Keskussairaalan kirkkaisiin valoihin minä turskahdin, verinen kohtulimainen soikiopää, vaikka isä sanoi aina, että Somernivan pojat ovat kaivoskuiluun syntyneet. Se on meidän suvun miesten paikka, sinne me kuulumme, hän sanoi, ja ehkä se todella on niin, vaikka aina panin hanttiin. Mutta en kadu, että uhmasin, vaikka nyt kyhjötän tässä, ison metsän keskellä onnettomassa hirsikömmänässä, jonka ikkunaan tuuli räpsäyttää kuusen oksalla välillä niin kovaa, että melkein lasken alleni. Pitää hämärissä hiippailla katkomaan se.

Kun toisen syntymäni poltot alkoivat, tunnelma oli kireä, mutta hyvin se lopulta meni. Kun painoin kotioven kiinni ja kävelin Hiluxille, synnytyks oli jo alkanut. Olen varma, että takanani verho liikahti, että loppukesän valo tarttui naisen harmaaseen tukkaan. Ensisynnyttäjäni halusi nähdä, että joku uskaltaa ja tekee tavallaan, niin harvinaista herkkua se meillä päin oli. Hän

sai nähdä, miten poika lähti talosta ja jätti taakseen kaiken, mihin hänet oli kasvatettu.

Isää ikkunaan oli turha odottaa. Hän jurnutti lepotuolissaan jalat rahilla, muljutti varpaitaan liian väljien villasukkien sisällä ja etsi kaukosäätimellä jotakin ohjelmaa, joka viittaisi edes vähän formuloihin, vaikka Monzan osakilpailu ajettaisiin vasta viikonloppuna. Edellinen Belgian GP oli ollut niin järisyttävä sinivalkoinen pettymys, että äijä oli surrut sitä monta päivää kuin hävittyä maailmansotaa.

Peruutin Hiluxin Helenantielle, pistin ykkösen silmään ja annoin kaasua enemmän kuin auto tarvitsee. Se vetää kakkoselakin itsensä liikkeelle, koska siinä on vääntävä kone, mutta siinä hetkessä halusin ottaa varman päälle. Syntymän ihmettä ei pidä tyriä rehvastelulla.

Kolmannen kerran synnyin täällä, tällä hiirenkusemalla laverilla, pöydän päällä, kämpän portailla, rantakalliolla. Oli kesä, oli kuuma. Olin odottanut sitä vuosikaudet ja kun se sitten tapahtui, se oli paljon enemmän kuin olin osannut kuvitella eikä minua nolottanut hetkeen ollenkaan.

Toisen syntymäni ja tämän hetken välillä on 387 päivää ja seitsemän tuntia. Sen aikaa olen elänyt. Sitä edeltävä aika oli joko elämään valmistautumista tai elämän sivuuttamista, makuasia, mutta vaihtaisin niistä jokaisen vuoden yhteen tuntiin *pohjoista*.

En tiedä montako päivää tai tuntia minulle vielä annetaan. Yritän ajatella, että hyvin tässä käy, pöly laskeutuu ja asiat selviävät. Että Lapsenvahti kopistelee sisään, raapii marssista hiestyneen piponsa päästään, istuu laverille ja sanoo *lähemä pois*. Mutta sitten ankeus palaa. Muistan, että tämä metsä on tyly, sillä on tapana ottaa omansa.

Kämpässä kolahtaa, säikähdys salpaa hengen. Tuo ääni ei kuulu tänne. Kuulen vaimeaa rapinaa ja hentoa, kirkasta piipi-

tystä. Ääni tulee laverin alta. Helpotus ja huokaus. Eivät metsänmöröt sentään sängyn alla sikiä, vaikka lapsena olin siitä varma.

Korvani ovat niin herkäät nykyisin. Kai se johtuu tästä hiljaisuudesta. Eilen illalla kuulin huutoa pohjoisen suunnalta. Jäykistyin laverille, kourat pusertuivat villapeiton reunaan. Olin varma, että hakuketju on saanut vihiä, että pian kahisee pihavarvikko, ovi rymähtää auki, sitten pelkkää pimeää.

Mutta se olikin joutsen, puhtaan valkea laulujoutsen, joka levitti siipiään järven kapeikossa. Ehkä se halusi kuulla äänensä vielä kerran tässä maisemassa ennen lähtöään. Naiseni sanoi niitä *joukhaisiksi*, minä sanon kuoleman linnuiksi.

Ne pitävät kuolleesta maasta. Ne tulevat aikaisemmin keväällä kuin muut, koska niillä on kiire ehtiä näkemään talven tappamat kenturat ennen kuin kesä herättää ne eloon. Ne vitkuttelevat lähdön kanssa, nousevat siivilleen vasta kun maa ja vedet jäätyvät, kun taivas täyttyy suurista valkeista hiutaleista ja vainaja puetaan valkoiseen. Sanotaan, että ne viiptyvät täällä kauan, koska niin rakastavat tätä maata, mutta kuolemaa ne rakastavat.

Syyskuu 2008

Äiti oli keittänyt perunoita porsaansuikalekastikkeella. Pöydässä oli säilöttyjä punajuuria, suolakurkkua, ruisleipää ja ikuinen tiistai. Kuorin pottuja levottomana ja asettelin sanojani mielessäni järjestykseen. Isä pisti kastiketta ja antoi kauhan äidille, äiti kaatoi soosin pieniksi pilkottujen perunoiden päälle ja ojensi kauhan vuorostaan minulle. Kurkottelin pataan ja pakotin sanani ulos.

”Otin loparit”, sanoin aivan kuin asia olisi vasta tänään tapahtunut. ”Lähden pohjoiseen”, jatkoin kuin lähtö tapahtuisi vasta joskus aikojen päästä. Oikeasti olin piileksinyt uutiseni kanssa kuu-kausikaupalla – siitä lähtien, kun isä haki minut asemalta ja sanoi ylpeänä, että sieltähän se korpraali Somerniva marssii siviiliin.

Vaikka olin vihannut armeijan rutiineja, säätämistä ja joukkueemme luonnevikaista upseerikokelasta niin, että olin kuukauden jälkeen valmis lopettamaan, automatkan asemalta kotiin ehdisti enemmän kuin koko asepalvelus. Se tienlaitoja nuoleva ryteikkö, kulottuneet niityt, mitäänsanomattomien ihmisten mitäänsanomattomat pihat, joilla kärvisteli talven polttama nurmikko ja joiden autokatoksissa seisoi kaksi tavallista autoa, toinen uudempi ja kalliimpi, toinen halvempi ja pienempi, jolla vaimo pääsi kaupoille ja jumppaan, silloin kun isännällä iski iltavuoro Montussa kiinni.

Eniten minua ahdisti isä, kaikki hänessä. Se, miten hän oli vetänyt auton oven kiinni asemalla ja sanonut jämerästi *no niin*, kuin aloittaakseen järkevän keskustelun, mutta olikin hiljentynyt koko matkan ajaksi. Liian pitkä hiljaisuus oli rikkoutunut vasta kotona sanoihin ilman sisältöä:

”Kempaisen poika on siirtynyt kakkosvuoroon.”

Mitä minä sillä tiedolla tein? Ei se ollut minun asiani, ei tämä ollut minun maisemaani enää. Tajusin, että jos jäisin, tuhoutuisin. Päätin säästää kesän rahaa ja lähteä.

Nyt kesä oli takana.

Tuijotin kelmeän ruskeaa soosia, jossa lihanpalat uiskentelivat, rasvasta kiiltäviä pottuja, puolukkasurvoksen verenpunaista loistoja; äidin ja isän ilmeet tiesin katsomattakin. He katsoivat minua herkeämättä suut ammollaan kuin tapetuilla ahvenilla. Äidin käsi näpersi toisen käden hihaa, isä pyyhkäisi tukkaansa, jota ei ollut enää pitkään aikaan ollut. Isä sanoi *voisunvittu* ja nousi niin riva-kasti, että tuolinjalka kirkui lautalattiaa vasten, painui olohuoneeseen ja vaiken lepotuoliinsa loppuillaksi.

Äiti jatkoi syömistä. Vilkaisin häntä nopeasti kulmieni alta. Hän oli saanut koottua itsensä ja piiloutunut perusilmeensä taakse. Kasvot olivat kivettynyt ihokasa, muuri, johon ei mikään muu pystynyt kuin vuodet. Hän oli alkanut rypistyä, hänestä oli tulossa vanhus. Joskus mietin, murentaisiko ikä lopulta hänen kuorensa.

Äiti ei koskaan ottanut asioihin kantaa eikä antanut tänään uutisen horjuttaa itseään. Se oli hänen tapansa tarpoa elämä läpi. Mummi, joka oli niin paljon äidin vastakohta, että joskus mietin voivatko he olla sukua, sanoi aina, että hänen mukulat on rikottu jo kehtoon.

”Äitis on yhenlainen, mutta onneksi ei pahanlainen”, mummi sanoi, kun tiskasimme kahdestaan joulupäivällisen jälkeen. Olin

kuusivuotias. ”Hiljaisuus on parempi kuin möly, usko minua”, hän vakuutti, kuivasi kätensä essuun ja kaappasi syliin. Hän rutisti kovaa ja kysyi tuhannennen kerran, tiedätkö, miten karhu kävelee sammaleella. Sitten hän otti pääni kainaloonsa, upotti luisevat sormensa tukkaani ja alkoi puristella päänahkaani. ”Tällä lailla se karhu menee”, hän sanoi, ja minä kiljuin. Mummi rätkätti, ja siitä tiesin, että hän tykkää.

Äidinisä, jota en koskaan ehtinyt nähdä, oli sodassa pahaksi pommitettu mies. Hän ei ollut niitä, joiden turpaanvedoista ja huoritteluista syytettiin viinaa ja joista kuoleman jälkeen sanottiin, että niin oli hyvä ihminen ja hieno isä, mutta viina ei sopinut yhtään. Eetvi-pappa oli hullu aina silloin kun hullututti. Kohtauksen tullessa hän heitteli huonekalut kartanolle, retuutti mummia tukasta pitkin pirttiä ja pakotti lapset hakemaan vitsat. Jos oksa oli liian pieni ja hento, hän haetutti uuden ja pieksi vasta sitten.

Hänen kanssaan äiti oppi, että kun ei pääse pakoon pahoja sanoja eikä voima riitä puolustautua, on suojauduttava. Niin hänestä tuli kivi.

Äidille elämä oli hyvää, kun ei tapahtunut mitään pahaa, tai ylipäättäen mitään. Äiti oli kotiin unohtunut, kuivettunut mainarin akka, jonka arjen kultaa oli marketin hyllyjen välissä hiip-pailu. Olin nähnyt hänen hymyilevän siellä itsekseen. Ehkä se oli paikka, jossa hän saattoi kuvitella olevansa hetken aikaa omillaan, ehkä hän kuvitteli olevansa toisaalla, jossakin suuressa kaupungissa, jossa kukaan ei tiennyt hänen historiaansa, saati välittänyt siitä. Tai ehkä hän tunnelmoi siellä salaa, että vielä joskus pakkaisi laukut ja lähtisi tai räväyttäisi arjen ihan uuteen asentoon, ostaisi viiden kilon perunasäkin sijaan pastaa ja oliiviöljyä ja sanoisi kotona isälle, että emäntä vaihtoi justiinsa nyt ruokakulttuuria Härmästä välimerellisempään. Toivoin niin, että hän tekisi jotakin, tuntisi edes vähän.

Illalla äiti tuli kamarin ovelle yöpaitasillaan. Hän oli jo iltatoumensa tehnyt, pessyt hampaat ja avannut paksun harmaanmustan tukkansa. Roikkuvat rinnat ja löysä vatsa kuulsivat kuluneen paidan läpi. Äiti katseli, kun pakkasin laukkuani, ja sanoi, että kyllä se siitä leppyä. Isä.

”Se ehti vain olemaan jo niin ylpeä, että sinustakin tulee mainari.”

”Äiti, en minä pystynyt. Minä tukehdun sinne.”

Äiti katsoi minua rauhallisin silmin. Hän istahti sängynpäättyyn, kurotti käteensä kirjan, joka lepäsi päiväpeiton päällä. Hän katseli sen kulunutta kantta, jossa komeili suurikokoinen, paksupiirtoinen koira, jonka korvat olivat puoliksi lurpallaan. Se oli *Baldy of Nome*.

”Sinä ja sinun huskysi”, äiti hymähti ja laski kirjan takaisin peitteelle. Hän nousi, kosketti kevyesti hartiaani ja meni. Olin kuulevinani hänen sanoissaan hyväntahtoisuutta ja lempeyttä, ehkä jopa ymmärrystä.

Otin kirjan käteeni. Selasin kuluneita sivuja, luin pätkän sieltä ja toisen täältä:

Route was fairly good... Baldy led... across the trackless tundra.

Halki jäljettömän tundran. Sitä kohti, mietin ja painoin kirjan kiinni. Unohduin tuijottamaan kannen koiraa. Muistelin hetkeä, jolloin sain kirjan ensi kertaa käteeni, sitä itkuntuhruista päivää, josta tuli lopulta yksi elämäni suurista. Sinä päivänä vaelsin kirjastolle halki piiskaavan pyryn. Ravistelin tuulikaapissa pipon luikkureiteeni, pyyhin märkää naamaa käteeni ja kävelin tiskille kysymään, löytyisikö nyt sitä uusinta *Susikoira Roita* vai vieläkö se on lainassa. Täti haki kirjan, ja kun hän kysyi kirjastokorttia, en löytänyt sitä mistään. Sopersin, että taskuun minä sen laitoin, aivan varmasti laitoin, mutta nyt se oli poissa.

Minä katsoin kirjaa, vilkuilin tättä ja käänsin kaikki taskut ympäri. Tunsin, miten hiki kohosi niskaan ja posket tykyttivät. Naama vaihtoi väriä. Minua hävetti ja suretti niin, että olin jo juoksemassa ulos itkemään pois koko surkean päivän, kun yhtäkkiä tätti kuiskasi, että odota. Sitten hän katosi sermin taakse.

Hän palasi kirja kädessään.

”Mutta se kortti”, äkisin, mutta tätti sanoi, että tähän ei korttia tarvita.

”Tämä ei ole kirjaston kirja ollenkaan. Saat omaksi. Joku palautti sen vahingossa eikä ole kaivannut vuoteen.”

Menin kotiin ja aloin tavata. Luin kirjaa sanakirjan kanssa peiton alla, kun oli yö ja äiti komentanut jo nukkumaan. Luin kirjaa etuperin ja takaperin ja välistä. Siitä tuli minulle aarre, jota säilytin pahvisessa kenkälaatikossa muiden arvoesineiden kanssa. Siellä oli rahoja Kiinasta ja Neuvostoliitosta, marketin jojo-kilpailun muovinen rintamerkki ja luokkakavereideni Mintun ja Riston tarrakuvat, jotka he vaihtoivat joko säälistä tai hiljaista tukea osoittaakseen, sillä minun kuva-arkkiani ei tarvinnut turhan usein leikellä. Kirjasta tuli minun ankkurini, siihen minä kiinnityin.

Baldy oli tarunhohtoinen koira, paljon voimakkaampi kuin Roi ja ainakin yhtä vahva kuin Buck, Valkohammas tai Balto. Palasin kirjaan yhä uudelleen, silloin kun oli hyvä päivä ja varsinkin silloin kun oli paha. Matkustin Baldyn ja hänen kumppaniensa kanssa halki jäisen erämaan, ja se auttoi.

Sain unohtaa koulun, pitkät käytävät naulakkojonoineen, valkoisine tiiliseineineen ja lommoille potkittuine ovineen. Unohdin Nikkasen jengin, sen kuinka ne jaksoivat rääkätä Logoa päivästä toiseen vain siksi, että hänellä oli liian suuret korvat. Pilkkaniemensä Logo sai siitä, että hän muistutti tikkuvartaloineen ja hörökorvineen hieman Osuuspankin logoa, kaksi palloa ja keskellä pystyviiva.

Sukelsin kirjaan, ja se oli hyvää vettä kaltaiselleni, sillä olin vaeltava kala, aina matkalla jonnekin, mihin tahansa, kunhan se oli pois päin siitä räkäisestä maalaiskaupungista.

Yhtä paljon kuin menin kirjaan, kirja tuli minuun. Baldy istutti minuun haaveen, kasteli ja helli sitä, ja lopulta se kasvoi niin suureksi, että oli pakko alkaa elää sitä todeksi.

Tien päälle nostettu portinkaari oli kyhätty vankoista vänkyröistä kelopuista. Keskellä keinui metallinen salmiakinmuotoinen kyltti. *Husky Farm Ounaskaira*. Kyltti puhutteli minua niin, että oli pysähdyttävä hetkeksi. Nuo kolme ylvästä sanaa lupasivat paljon, kokonaan uuden alun.

Rullautin Hiluxin kyltin alta, vedin keuhkoni täyteen ilmaa ja karjuin hytin täyteen elämää. Tunsin outoa keveyttä, kuin joku olisi sytyttänyt aivoihini valkean valon. Samaan aikaan hävetti, sillä ei tästäkään syntymästä kivuita selvitty. Isä oli järkyttynyt pahasti.

Mutkainen soratie pudotti suurelle joelle, jonka sileään virtaan rantakoivut puistelivat keltaisia lehtiään. Se oli Ounas. Törmällä seiso i ruskeanpuhuva hirsitalo piharakennuksineen.

Kuulin lauman ujelluksen jo autoon. Avasin oven ja mahtava huuto täytti minut. Vilunväreet kipittivät selkääni pitkin kuin hii-ret talviöinä kodin kattotuoleissa Helenantiellä. Meteli toi portaille ihmisiä. Noin nelikymppisen muodokkaan naisen, jonka silmät tuikkivat hymyä. Päivettyneen, pienikokoisen, kuivakan miehen, jolla oli huoleton parta ja sininen metsurinpaita. He olivat Matti ja Sanna, uudet pomoni.

”Samuel, mutta Samuksi sanotaan”, esittelin itseni, ja he hymyilivät, huusivat hajalauseita yli koirien susimaisen volinan ja viittilöivät kohti pirttiä.

He tarjosivat minulle leipää ja pullaa, juottivat kahvia, kyselivät ja tarinoivat niin kuin olisivat aina minut tunteneet. He puhuivat kuin olisin vikoja vailla ja takanani upea menneisyys. Kuin olisin *joku*.

Kahvin jälkeen Matti halusi esitellä työmaani. Hän vei minut tarhoille, kulki koiralta toiselle ja selosti. Koirat olivat jo hiljentyneet, mutta en kuullut hänen sanojaan, koska näky vei kaiken huomioni.

Koirat olivat niin kauniita, tai ainakin rumankauniita, sellaisia käyttökomeita. Yhdellä piirto otsassa, toinen vahva kuin hevonen, kolmas musta marraskuun yö. Tuolla toinen korva pystyssä ja toinen lurpallaan, tuon silmät siniset ja tuon ruskeat, yksi tuijotti epäluuloisena aivan selvällä suden katseella. Ne olivat sekalainen seurakunta, mutta silti kuin yhdestä puusta. Ne olivat jän-teviä, voimakkaita, jalkavia, kuivia mutta räjähtäviä, ne liikkuivat ketteingeissä ja tarhoissaan kuin kuumemittarista karannut elohopea. Ne aivan kuin leijuivat ravatessaan.

Matti vei minut asumukselleni, pienelle rantatuvalle, jonka päädyssä oli kaksi ovea. Toinen vei saunalle ja vessanpöntölle, toinen huoneeseeni. Huoneessa oli pöytä, tuoli, sänky ja metallinen tiskipöytä hanoineen ja lavuaareineen. Nurkassa seisoj kaappi, lattialla lojui likainen räsymatto, ikkunoissa roikkuivat punatäpläiset verhot.

”Täydellistä”, sanoin ja tarkoitin sitä. Siinä oli kaikki mitä tarvitsin, muutama huonekalu ja pyhä yksityisyys. Kannoimme laukkuni sisään, sitten Matti lähti. Istahdin sängylleni ja hymyilin. Tästä se alkaa, ajattelin, kokonaan uusi elämä.

Tammikuu 2009

Bussin takavalot nousivat rinteeseen ja veivät mölyn mennessään. Ei enää yhtään käsiään levittelevää italiaanoa, ei ainuttakaan vastentahtoisesti englantia puhuvaa venäläistä pyytämässä, että ottaisın kuvan hänen perheensä onnellisesta elämäyksestä aitojen arktisten rekikoirien kanssa. Ei kirkumista, hälinää, toppahaalareiden suhinää, pakkaslumen narinaa, lähtölauluaan joikaavia huskyja vaan ilta ja sees.

Paarustin asunnolleni, päivä oli tehnyt saappaistani raskaat. Kolistelin lumet pohjista portaille ja repäisin oven auki. Vastaani sain tunkkaisen hajun ja sotkun.

Pitäisi siivota. Kun ehtisi. Pitäisi levätä. Kun ehtisi. Oli aivan pakko syödä. Järkky nälkä. Vedin paksun siivun voita leivälle ja länttäsin päälle melkein sentin kerroksen makkarasiivuja. Sekä huskyt että handlerit kulkevat talven rasvalla.

Matin kuivakka hahmo ilmestyi ikkunaan. Hän käveli vetävällä askeleella asuntoni eteen, tiiraili hetken jokea, sitten taivasta, hakkasi saappaistaan lumet portaille ja astui sisään.

”Jaa Samppa on alkanut evästelemään”, Matti sanoi ja istui vasta-päätä pöytään. ”Tekee kovan pyryn yöksi”, hän jatkoi, haukotteli, otti pipon päästään ja viikkasi sen polvelleen. Silmät punoittivat.

”Peittyypähän kuset tarhoilla”, sanoin.

”Niinpä. Mie aattelin, että lähetäänkö sitä ennen treenaamaan. Kisatiimiä ja nuoria.”

Mäljäsin leipää pienemmäksi suussani ja katsoin ukkoa. Vedätti. Sehän oli valmista kauraa. Saunaan ja nukkumaan meidän piti seuraavaksi mennä eikä valjakkouralle, sillä aamulla oli edessä sama ralli taas: heräisin aivan liian aikaisin, ruokkisin koirat, keräisin paskat ämpäriin, pukisin koirille valjaat, ensimmäinen ryhmä tulisi, Matti ajaisi heidän kanssaan ringin, minä sytyttäisin kotaan tulen vieraita varten, keittäisin pannukahvit avotulella, hakisin keittiöstä muoviin käärityt sämpylät, ravistelisin porontaljoista lumet, Matti palaisi ryhmineen, ottaisin koirat huomiini, ryhmä lähtisi, uusi tulisi, pitäisi muistaa hymyillä ja keskustella, jossakin välissä hakkaisin jäisestä jauhelihapaalista kirveellä annospalat kuppeihin ja veisin koirataloon sulamaan, sellaista iltaan asti, kunnes taas saapuisi uusi aamu ja kantaisin taas ruokaa ja paskaa.

Siksi kysyin Matilta, oliko hän tosissaan.

”Joo joo. Ehitään hyvin ajaa muutama tunti ennen kuin pyry peittää urat. Kuutisenkymmentä kilometriä ja sitä rataa. Mitäs sanot?

Tein uuden leivän. Tungin siitä puolet kerralla suuhuni, sillä tarvitsin aikaa miettiä. Piti keksiä keino, jolla luistaisin reissusta. Matti huomasi epäröintini, ja hänen silmissään välähti.

”Sie haaveilet kisoista omalla valjakolla, eikö? Jos haluat saaha sen, se pitää tehdä heti. Ei huomenna, ei sitten kun on parempi päivä vaan heti”, hän sanoi ja jatkoi sitten, että ”se” voi tarkoittaa mitä tahansa, mikä vie asiaa eteenpäin, tarhojen puhdistusta, kynnenleikkuuta, mitä vain.

”Pitää tehdä eikä suunnitella.”

Nielin leivän, pala oli liian suuri ja jäi kurkkuun hankamaan. Rykäisin nyrkkiini ja nieleskelin, kunnes sain äkistettyä

särkyneellä äänellä, että lähdetään vain. Kuulostin tekopirteältä varikselta, mutta totta kai lähtisimme, vaikka yötyö ei kuulunut sopimukseen, vaikka ylitöistä ei maksettu senttiäkään, vaikka harjoittelijan palkalla koko talvesta ei jäänyt käteen kuin känsät ja väsy. Tietenkin lähtisimme, vaikka se kostautuisi huomenna ja vielä ensi viikollakin. Olisin halunnut nukkua välillä. Olisin tarvinnut vapaapäivän, mutta lähdetään nyt ensin vähän ajamaan valjakkoa, kun on hyvä keli ja suuret suunnitelmat, iso kisa tulossa ja kaikkea.

En sanonut Matille poikkipuolista sanaa, vaikka satoja pyöri kielen päällä. Muistutin itselleni taas, että olin koulutuksessa, tämä oli korkeakouluni matkalla kohti unelmaa. Siihen kuului myös asennekasvatus. Pakotin silmäni hymyyn ja suuhuni sanat, jotka myötäilivät ja intoilivat.

”Luulin, että pelleilet vaan, kun haukkotelit niin, että naama irtoaa.”

Näillä tarhoilla ei siedetty huonoa asennetta. En ollut ikinä nähnyt synkkää musheria tai handleria. He katsoivat maailmaa valon kautta silloinkin, kun aurinko oli ihan oikeasti kadonnut. Hymy ja kuje oli heidän tapansa olla, Norjassa, Jenkeissä, kaikkialla, sillä hymy oli paras osoitus oikeista valinnoista. Se oli todiste vapaudesta, joka koostui vain siitä, että uskalsi valita tien, jonka jo alkaessaan tiesi vaikeimmaksi, raskaimmaksi ja köyhimmäksi. Musherin tie oli jotain aivan muuta kuin valita järkevästi ja järjestää itselleen hyvä palkka, tolkun eläke ja paljon vapaa-aikaa. Musherit olivat duunariväestön taiteilijoita, vähän kuin lumilautailijat totisessa urheilumaailmassa. He olivat rentoja kavereita, joiden illanistujaisissa viina virtasi ja ruoho paloi.

”Mahtava päästä ajamaan kunnon koirilla”, sanoin ja keräsin leipätarpeet pois.

”Eikö ole. Kuolema kuittaa univelat!”

”Niin Manu-vaarikin aina sanoi. Se kuoli melko nuorena.”

Matti hörähti, pukkasi nyrkillä olkapäähäni ja käveli ovelle.

”Nähään vartin päästä tarhalla. Sitten katotaan, miten kesysuet juoksee.”

Kymmenet koirantassut tussahtivat rytmikkäästi lumeen, jalakset sihisivät. Pimeydestä kajasti vain koirien tumma hytkyvä hahmo. Valjakkoeläin, kävi mielessäni, tai vetokone, jossa oli kymmenen sylinteriä. Jokiuomassa kulkevan uran saattoi nähdä vain, jos katsoi siitä vähän ohi. Onneksi koirat näkivät paremmin pimeässä. Matin otsalampun keila heilui kaukana edessä. En halunnut sytyttää omaani ennen metsää. Joku rantatalollinen kuitenkin näkisi, että siellä se mielenköyhä taas menee. Sitä paitsi lumesta kimpoava valo sattui silmiin. Pidin pimeästä yöaikaan. Päivän pimeys oli pelkästään kammottavaa.

Kaamos oli tullut yhtä matkaa lumen ja turistien kanssa. Ryhmät purkautuivat busseista, takseista ja vuokra-autoista. He tulivat innokkaina hälisten, ja ensin heidän ilonsa tarttui minuun, kunnes tajusin, että hulabaloo vain kiihtyi, mitä syvemmälle kaamokseen luisuimme. Väkeä tuli koko ajan lisää. Matti ravasi pihaa halki ja sai minutkin juoksemaan.

Ryhmän jälkeen tuli aina uusi ryhmä, kaikki intopiukkoina kuin olisivat piristeitä syöneet, paitsi ne muutamat, joilla oli aina jokin huonosti, vaikka heille olisi kesämansikoita syöttänyt ja heidän yllään lehvästä heilutellut. Välillä halutti huitaista heitä paskakuokalla polveen, mutta eihän Samuel Raimonpoika Somerniva tietenkään sellaista. Minä palvelin heitä nöyrästi, hymyilin ja juttelin, että emmeköhän löydä kaikkia tyydyttävän ratkaisun. Sitten juoksin taas, tein töitä kuin hullu ja ihmettelin kiivasta menoa. Sekaisin, seinähulluja koko porukka. Eikö kukaan muu ollut huomannut, että oli yö? Yöllä pitäisi nukkua eikä kukkua.

Elimme arkkupakastimessa, jonka kansi oli juntattu kiinni. Mutta se ei estänyt turisteja tulemasta. Heille oli kerrottu, että tämä on Lappi, eivätkä heidän silmänsä tuntuneet millään aukeavan. Heille oli sanottu, että tämä on Joulupukin maata, ja he uskoivat sen mukisematta. He olivat kuin pikkulapsia, joille voi syöttää millaisia juttuja tahansa, ja he uskoivat, kunhan lumi oli maassa. He luulivat, että täällä eletään luonnon helmassa, osana luontoa, vaikka kai he näkivät itsekin kuumana juoksevan veden hanoissa, hedelmiä ja herkkuja pursuavat marketit, kulutetut maat valta-ten varsilla ja padoilla tukitut valtavat virrat, kaiken nyky-aikaisen.

Turistit luulivat, että vetokoirat olivat ikiaikainen tapa kulkea täällä, vaikka Amerikan tuontitavaraa ne olivat. Poroilla täällä ennen ajettiin, ja hevosilla, koiria ei tarvittu kuin vahdeiksi ja jahttiin. Ei koiria voinut täällä ylen määrin pitää. Mistä niille olisi ruoka löydetty? Ei ollut Pohjois-Amerikan suurten jokien miljoonia kudulle mätäneviä lohia, ei ison meren kala- ja hyljesaaliita, ei valaita. Poro oli parempi, se tyytyi vähään, kaivoi lumen alta sen mitä tarvitsi.

Vetokoirat olivat nykyajan hömpötys, ihanaa hulluttelua, Amerikka ja Siperia Euroopassa. Huskyt tuotiin tänne, koska muutkin olivat lapsena lukeneet Baldysta, Helge Ingstadin *trapper*-seikkailuista Kanadassa, Leonhard Seppalan Serum Runista ja muista voittoisista valjakkoajajista. Muutkin olivat innostuneet niin, että olivat ostaneet koiria ja sitten muuttaneet pohjoiseen varman lumen perässä. Koiramäärä kasvoi, ja pian musherit miettivät, miten kummissa ne saisi ruokittua ja liikutettua kaikkein taloudellisimmin, kun ei tahtonut riittää aika eikä raha. Niin he keksivät rekikoiramatkailun. Se oli monta kärkestä yhdellä iskulla, joulupukkitason kusetus, joka meni läpi ällistyttävän hyvin.

Katsoin valjakkoani. Peränarut pingottivat, jalkojeni alla sihisi kova ura, ympärillä utusi lumisen metsän unelias hahmo. Olin Matin ja hänen kaltaistensa tiellä, mutta halusinko oikeasti sitä?

Haaveilin tällaisesta kyydistä vuosikaudet. Nautinhan varmasti tästä nyt? Vai makaisinko mieluummin makuupussissani tuiskutuulen viilentämässä kämpässä?

Miten lienee.

Unelmissani olin kuvitellut kaiken valmiiksi. Koirieni katseet ja hännän heilutukset. Pingottuvan liinan, johtajakoiran hyväksyvän katseen. Kaiken osasin kuvitella paitsi arjen. Sellaisia unelmat olivat, ne tuppasivat liioittelemaan lystiä ja vähättelemään kurjuutta.

Toisaalta, minun ei tarvinnut kuin käyttää ajatuksiani montussa tai liihottaa hetki mykän talon kamareissa, kun jo tajusin millaisessa onnenmeressä polskin. Tieni oli kylmä ja jäässä, mutta se oli oikea.

Matti kaartoi jokitörmään ja katosi metsän siimekseen. Sytytin lampun. Valjakkoeläin muuttui kuuraturkkisiksi koiriksi, joiden päällä viuhuivat pyryn ensimmäiset hiutaleet. Ympäröivän jokimaiseman kalpea hahmo katosi valokeilan rajaan.